

HOMO MENSURA PIA BRÎNZEU

În *Theaitetos*, unul din dialogurile lui Platon, Socrate reia doctrina lui Protagoras bazată pe ideea lui «homo mensura», a omului ca măsură a tuturor lucrurilor, «a lucrurilor așa cum sunt și a lucrurilor așa cum nu sunt». Contextul se referă la cunoașterea prin senzație, ceea ce ridică problema cunoașterii individuale ca formă epistemologică infailibilă sau nu. Omul, prin simțurile sale, determină «adevărul», «realitatea», referințele determinante pentru lumea din jur. Socrate, ca și Protagoras, sugerează însă relativitatea acestui fel de cunoaștere, omul fiind o măsură nesigură, variabilă, divergentă a lucrurilor, deși teza «homo mensura» nu se reduce doar la simpla apreciere senzorială a realității, ci are și o dimensiune morală, incluzând toate judecățile de valoare care fac distincția între «bine» și «rău», între «moral» și «imoral».

În *Metafizica*, Aristotel este de părere că nu noi măsurăm lumea, ci ea ne măsoară pe noi; Toma d'Aquino, în *De veritate*, susține că lucrurile pot fi măsurate doar de intelectul divin, singura garanție asupra adevărului ultim fiind Dumnezeu. Pentru Francis Bacon, în *Novum Organum*, mintea umană este incapabilă de a măsura cu adevărat lucrurile și nu face altceva decât să creeze idoli. Pe o poziție opusă se situează renașteristul George Puttenham, care, în *Arta poeziei engleze*, celebrează puterile nestăvilite ale omului de a cunoaște lumea prin versuri și de a stabili proporția corectă prin asocierea cuvintelor conform unui ritm și al unei măsuri bine alese, ceea ce ne aduce până în contemporaneitate, la *Remarcile filozofice* ale lui Wittgenstein, unde limbajul este văzut ca unul din instrumentele importante de măsurare a lucrurilor. Propoziția este pentru Wittgenstein nodul cunoașterii, locul unde se concentrează logicul prin unirea gândirii propriu-zise cu «realitatea».

Dar, mă întreb eu, de ce nu am uita noi toate aceste păreri și nu ne-am lăfăi mai des în zona nesiguranței, a neadevărului și a asocierilor pripite? De ce nu ne-am întoarce, măcar din când în când, la plăcerea de a măsura și aprecia inexact tot ceea ce vedem, de a scruta și aproxima lumea chiar dacă suntem supuși greșelii? De ce să nu măsurăm mai frecvent «cu șchioapa judecății», vorba shakespeareanului Troilus?

Am putea învăța acest lucru de la Robinson Crusoe, unul dintre personajele celebre pentru felul cum se afundă mereu în măsurări aproximative și, mai ales, pentru plăcerea cu care își mărturisește șovăielile în această direcție. Urmăriți romanul lui Defoe și veți găsi nenumărate afirmații asemănătoare celei pe care o face atunci când își amintește cum a luat «vreo» doi sau trei saci cu cuișe și «vreo» două duzini de topoare de pe corabia naufragiată. Refuzul de a spune câți saci și câte duzini de topoare a transportat cu adevărat pe insulă ne aruncă cu brutalitate în ambiguitatea și neadevărul lumii ficționale.

Nici Gulliver nu se lasă mai prejos, fiind și el un înfocat măsurător al lucrurilor foarte mari sau foarte mici din țările imaginare vizitate în călătoriile sale. Caii și boii din Lilliput au «cam» între patru și cinci inci înălțime, oile «cam» o incie și jumătate, iar găștele sunt de mărimea unei vrăbii. Dacă stăm să socotim exact ce ne povestește Gulliver, ignorând faptul că adaugă mereu acel «cam» al aproximărilor derutante, ne dăm seama că găștele descrise de el sunt tot atât de mari ca și boii sau caii.

Jocul măsurătorilor inexacte este un joc pe care oamenii de știință nu și-l pot permite. Doar noi, umaniștii, putem să ne delectăm cu tot felul de aproximări, fie că sunt ale noastre sau ale altora. Alunecând din șovăială în șovăială și din inexactitate în inexactitate, putem străbate lumile ficționale alături de toți cei care cred că cel mai adesea unu plus unu fac mai mult sau mai puțin decât doi. Putem găsi astfel un alt mod de a ne confrunța cu realitatea și de a hoinări agreabil în ceea ce Le Clézio numea pădurea paradoxurilor literare.